

UDC (УДК) 343.12.03:343.13-044.237](477)

Борейко Галина Дмитрівна,

кандидат юридичних наук,
заступник прокурора Львівської області,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: gala7788@meta.ua
ORCID ID: 0000-0002-5592-4302

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ СТОРОНАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ЕТАПІ ЗАВЕРШЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Анотація. Розглянуто процедурні аспекти порядку відкриття матеріалів іншій стороні та способи зловживання правом сторонами кримінального провадження під час його реалізації. Досліджено природу цього інституту, визначено його завдання. Акцентовано на нормах, які недостатньо забезпечують принцип змагальності сторін та свободу подання ними суду своїх доказів і доведеності перед судом їх переконливості, а також не сприяють запобіганню зловживанню правом сторонами кримінального провадження на цьому етапі досудового розслідування. Наведено найпоширеніші випадки зловживань правом і способи реагування на таку поведінку для забезпечення швидкого, повного та неупередженого здійснення кримінального провадження.

Ключові поняття: сторони кримінального провадження, відкриття матеріалів, доступ до матеріалів, ознайомлення з матеріалами, зловживання правом.

Boreiko Halyna,

PhD (Law),
Deputy Prosecutor of Lviv Region,
Teacher of the Department of Criminal and Legal Disciplines,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: gala7788@meta.ua
ORCID ID: 0000-0002-5592-4302

ABUSE OF LAW BY THE PARTIES OF THE CRIMINAL PROCEEDINGS AT THE STAGE OF COMPLETION OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION

Abstract. The institution of disclosing materials to the other party is an important tool for implementing the principles of criminal proceedings. However, a number of issues remain unresolved during its application, namely issues that arise both at the stage of completion of the pre-trial investigation and in the process of performing certain procedural actions at this stage.

The purpose of this article is to analyze the problematic aspects of the procedure of opening materials to the other party in accordance with Art. 290 of the CPC of Ukraine, which do not contribute to the prevention of abuse of rights by the parties of criminal proceedings at this stage of completion of the pre-trial investigation and thus hinder the rapid, complete and impartial pre-trial investigation of criminal proceedings.

The article considers the procedural aspects of the procedure for disclosing materials to the other party and ways of abuse of rights by the parties of criminal proceedings during its implementation. The nature of this institute is investigated, its tasks are defined. Emphasis is placed on norms that do not sufficiently ensure the adversarial principle of the parties and their freedom to present their evidence to the court and prove their persuasiveness before the court, as well as prevent the abuse of law by the parties at this stage of the pre-trial investigation. The most common cases of abuse of rights and ways to respond to such behavior to ensure prompt, complete and impartial criminal proceedings are given.

In this paper we consider the stages of the procedure of opening materials to the other party, which leads to certain gaps in the legal regulation of the effectiveness of preventing the abuse of rights of participants in

criminal proceedings. The analysis of court decisions showed the most common abuses during the opening of criminal proceedings, which are found in practice.

Specific proposals have been offered to improve the norms of the CPC of Ukraine, which regulate the procedure for opening materials to the other party, as well as the need to supplement them with new provisions that would ensure the adversarial principle of the parties of criminal proceedings.

Key concepts: parties of criminal proceedings; discovery of materials; access to materials; acquaintance with materials; abuse of rights.

DOI 10.32518/2617-4162-2021-1-61-68

Вступ

Відкриття матеріалів іншій стороні є важливим інститутом забезпечення реалізації принципів кримінального провадження. Незважаючи на це, при реалізації цього інституту є не вирішеними низка питань. Проблеми, що виникають при наданні учасникам кримінального провадження доступу до матеріалів та ознайомлення з ними, були предметом обговорень і у період дії КПК України 1960 року, і після прийняття КПК України 2012 року. Дослідженням окремих питань цієї проблематики свого часу займалися Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, С. О. Ковальчук, В. Т. Маляренко, О. Ю. Татаров, С. Б. Фомін та інші, які вивчали і проблемні питання, що виникають на етапі закінчення досудового розслідування, і у процесі виконання окремих процесуальних дій на ньому. Важливість цього питання не викликає сумніву, адже допустимість доказів, отриманих у ході досудового слідства, не лише впливає, а й вирішує долю вироку суду.

Метою статті є вивчення проблемних аспектів процедури відкриття матеріалів іншій стороні у порядку ст. 290 КПК України, які не сприяють запобіганню зловживанню правом сторонами кримінального провадження на цьому етапі завершення досудового розслідування і цим перешкоджають швидкому, повному та неупередженому досудовому розслідуванню кримінальних проваджень.

1. Завдання інституту відкриття матеріалів іншій стороні

У кримінальних процесуальних законах країн англо-американської правової системи передбачено конструкцію, згідно з якою зібрані сторонами у справі докази пред'являються протилежній стороні тільки під час судового розгляду. В США, наприклад, права ознайомлюватися з матеріалами справи до направлення її до суду в обвинуваченого і захисника майже немає. Захист на досудових стадіях отримує інформацію не про всі обвинувальні матеріали, а лише про ті, які обвинувач вважає за необхідне надати [1, с. 119]. У країнах романо-германської правової системи, таких як Німеччина, Франція, Росія, кримінальний процес

яких наближений до українського, поінформованість про докази обвинувачення у сторони захисту більша, ніж у її американських та англійських колег, оскільки ознайомлення з ними обвинуваченого та його захисника здійснюється частково в ході досудового провадження, з усіма матеріалами – після закінчення розслідування [2, с. 183].

За своєю концептуальною основою, КПК України зблизив дві правові системи і передбачив на стадії досудового розслідування такий інститут, як відкриття матеріалів іншій стороні. Саме ознайомлення учасників кримінального провадження із матеріалами кримінального провадження є одним із найдієвіших засобів забезпечення реалізації засади змагальності.

Незважаючи на прогресивність цього інституту, судова практика свідчить про наявність прогалин у його правовому регулюванні, що не сприяє швидкому розслідуванню та судовому розгляду кримінального провадження. Перешкодою цьому є поведінка учасників кримінального провадження, які використовують такі прогалини насамперед для того, щоб посіяти сумнів у дотриманні процедури відкриття матеріалів, а не для виконання завдань кримінального провадження.

Аналіз положень статей КПК України свідчить про те, що у сторони обвинувачення після завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів стороні захисту нема можливості проводити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. Як наслідок, сторона захисту позбавлена можливості після відкриття матеріалів впливати на хід досудового слідства. Таким чином, законодавець відмовився від надання учасникам кримінального провадження реальної можливості контролювати повноту, всебічність і неупередженість розслідування шляхом його доповнення. Спростування же висновків сторони обвинувачення законодавець передбачив на стадії судового розгляду. Саме в ході судового розгляду сторона захисту зможе заявляти клопотання, необхідні для спростування пред'явленого обвинувачення з урахуванням наявних доказів, які надані для ознайомлення. Проте, мовлячи, що відсутність у слідчого, прокурора повноважень

проводити слідчі та процесуальні дії після завершення досудового розслідування є недоцільним чинним законодавством, є передчасним. Такі положення відповідають загальній концепції КПК України та принципу безпосередності дослідження доказів (ст. 23 КПК України).

Видається, що основним і єдиним завданням інституту відкриття матеріалів іншій стороні за чинним КПК України є підготовка сторін до розгляду кримінального провадження в суді. Тому, враховуючи мету цього інституту, можна стверджувати, що ознайомлюватися чи не ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження є правом, а не обов'язком сторін, зокрема сторони захисту, потерпілого, цивільних позивачів та відповідачів. Через таку конструкцію цього інституту законодавець наголосив на тому, що основні етапи доказування відбуватимуться в ході судового розгляду. Для ефективної участі в суді з метою захисту своїх інтересів чи інтересів підзахисного сторони захисту має бути обізнаною з матеріалами, зокрема, які були покладені стороною обвинувачення в його основу і доказами, які будуть досліджувати в ході судового розгляду. Саме в судовому засіданні відбувається реалізація основних складових засади змагальності. Фактично сторона захисту може споглядати за діяльністю сторони обвинувачення та оцінювати і збирати докази невинуватості особи для пред'явлення їх у суді, а сторона обвинувачення повинна розуміти, що довести вину обвинуваченого буде неможливо, відкидаючи виправдувальні докази, на збиранні яких зосереджена сторона захисту.

Нагадаємо, що за КПК України 1960 року обвинуваченому і його захиснику надавалось таке право для того, щоб, з одного боку, мати реальну можливість контролювати повноту, всебічність і об'єктивність розслідування кримінальної справи шляхом заявлення клопотань про доповнення слідства, а з іншого боку – готуватись до захисту від пред'явленого обвинувачення при розгляді кримінальної справи в суді [3, с. 22–23].

2. Способи зловживань правом під час відкриття матеріалів іншій стороні

Стадія завершення досудового розслідування розглядається як проміжний етап закінчення досудового розслідування, на якій відкриваються матеріали іншій стороні. Поняття «завершення досудового розслідування» виражається через вимоги ст. 290 КПК України. На практиці це здійснюється шляхом вручення підозрюваному та його захисникові повідомлення про завершення досудового розслідування, яке насправді має на меті офіційне затвердження

права підозрюваного та його захисника на фактичний допуск до матеріалів кримінального провадження.

Таким чином, КПК України передбачає обов'язкову процедуру відкриття матеріалів кримінального провадження незалежно від бажання іншої сторони з ними ознайомлюватись. Варто зауважити, що для сторін кримінального провадження така процедура різниться. У процедурі відкриття матеріалів стороною обвинувачення виділено 3 етапи, зокрема: 1) повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів; 2) безпосереднє надання доступу до матеріалів (можливість ознайомитись); 3) письмове підтвердження стороною факту ознайомлення з матеріалами. Для сторони захисту така процедура передбачає: 1) отримання запиту прокурора про надання доступу до матеріалів сторони захисту; 2) безпосереднє надання доступу до таких матеріалів; 3) письмове підтвердження факту ознайомлення з матеріалами. В ході відкриття матеріалів іншій стороні виникає чимало процесуальних проблем, спричинених поведінкою сторін кримінального провадження, яку можна розглядати як зловживання ними своїм правом на певному із етапів відкриття матеріалів.

На етапі повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів кримінальний процесуальний закон не регламентує, впродовж якого часу слідчий, прокурор зобов'язані надати фактичний доступ до матеріалів із моменту повідомлення про завершення досудового розслідування. Такою невизначеністю може скористатися сторона обвинувачення для впорядкування чи «дозбирування» матеріалів, або навіть проведення слідчих чи процесуальних дій. Водночас може ще й «звинувачувати» сторону захисту в затягуванні процедури ознайомлення з матеріалами.

Недоліком нормативного регулювання етапу відкриття матеріалів іншій стороні є також відсутність у КПК України вимоги повідомляти про кількість матеріалів, які є в розпорядженні органу досудового розслідування. Це може призвести до вилучення і доповнення стороною обвинувачення документів, які є в матеріалах кримінального провадження, проведення слідчих дій після повідомлення про завершення досудового розслідування, що є протизаконним.

Очевидно, що метою вчинення таких діянь стороною обвинувачення є бажання приховати недоліки своєї роботи, що може використовуватись стороною захисту для виконання функції захисту. Тому, у зв'язку із неврегульованістю

цього питання для усунення використання слідчим, прокурором таких можливостей та, одночасно, для стимулювання до належного виконання стороною обвинувачення своїх процесуальних обов'язків, варто передбачити у ст. 290 КПК України положення, згідно з яким прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомляти сторонам про завершення досудового розслідування та надавати їм доступ до матеріалів, зазначити кількість томів і сторінок цих матеріалів.

Згідно з вимогами КПК України, сторона захисту також зобов'язана у випадку надання прокурором відповідного запиту (ч. 6 ст. 290 КПК України) надати стороні обвинувачення докази, які вона має намір використовувати в суді. Сторона же обвинувачення – прокурор чи слідчий за дорученням прокурора – зобов'язана надати доступ до матеріалів досудового розслідування стороні захисту (ч. 2 ст. 290 КПК України) у будь-якому випадку завершення досудового розслідування.

Незважаючи на прогресивність закріплення процедури відкриття матеріалів стороною захисту, все-таки нормативне регулювання цього інституту, як видається, недостатньо забезпечується принцип змагальності сторін та свободу подання ними суду своїх доказів і доведення перед судом їх переконливості. Тож аналіз норм КПК України дає підставу для висновку, що відкриття матеріалів іншій стороні є обов'язком для сторони обвинувачення – прокурора, і лише правом – для сторони захисту. Тривалий час у літературі обговорювали різні думки щодо обов'язку відкриття матеріалів стороною захисту лише у разі наявності запиту прокурора, адже така умова не ставить у рівне становище сторони кримінального провадження. Однак така позиція підкріплена і рішенням Верховного Суду у справі № 691/1358/15-к від 17.03.2020, який зазначив, що виникнення обов'язку сторони захисту щодо відкриття матеріалів кримінального провадження прямо пов'язане з наявністю відповідного запиту прокурора.

Для того, щоб забезпечити свободу подання сторонами суду своїх доказів і доведеності перед судом їх переконливості та з метою уникнення в ході судового розгляду спростувань тверджень прокурора щодо своєчасності подання такого запиту, а стороною захисту – отримання запиту прокурора, але після скерування обвинувального акта до суду, варто було б виключити з тексту ч. 6 ст. 290 КПК України словосполучення «за запитом прокурора», передбачивши обов'язок сторони захисту надати прокурору доступ до її матеріалів, у випадку їх наявності, без такого запиту.

У такому разі сторони кримінального провадження ставляться у рівні умови щодо відкриття матеріалів і таке правове регулювання позбавляє можливості сторін маніпулювання цим правом.

Найбільше дискусійних питань між сторонами кримінального провадження виникає на етапі безпосереднього надання доступу до матеріалів (можливості ознайомитись). Як свідчить практика (прийняті судами рішення), з моменту повідомлення про завершення досудового розслідування сторона захисту зволікає ознайомлюватись з такими матеріалами. З якою метою вчиняються такі діяння? Звичайно, що основне завдання – це настання обставин, які в майбутньому можуть позитивно вплинути на правове становище підозрюваного, зокрема, закінчення строків притягнення до кримінальної відповідальності, втрата суспільної небезпеки вчиненого діяння або настання обставин, за яких особа перестане бути суспільно небезпечною, прийняття закону про амністію, втрата або зменшення громадського резонансу, декриміналізація діяння тощо. Донедавна такою обставиною могло бути бажання підозрюваного якомога довше перебувати у місцях попереднього ув'язнення для подальшого обчислення судом строку покарання із розрахунку один день такого ув'язнення за два дні позбавлення волі (Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо правил складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення» № 2046-VIII від 18.05.2017).

Перелічені дії вчиняються з метою одержання для підозрюваного певних позитивних змін, але такі діяння одночасно можуть негативно впливати на права інших учасників кримінального провадження (потерпілого, цивільного позивача та інших). Тож такі діяння вчиняються всупереч завданням кримінального провадження, а тому їх варто розцінювати як зловживання правом стороною захисту.

Дискусії щодо затягування процесу ознайомлення з матеріалами стороною захисту були і під час дії КПК України 1960 року, про що свідчать активні дослідження в юридичній літературі цього часу. З прийняттям нового кримінального процесуального законодавства означену проблему певною мірою вдалося нейтралізувати, передбачивши право сторони обвинувачення звернутись із клопотанням до слідчого судді про встановлення визначеного ним строку для ознайомлення (ч. 10 ст. 290 КПК України). Отже, вказана норма слугує своєрідним «запобіжником» зловживанню цим правом, адже дає змогу припинити (обмежити) несумлінну поведінку сторони кримінального провадження, зокрема сторони захисту.

Проте все-таки такі зловживання правом стороною захисту залишаються. У судовій практиці бувають, наприклад, ситуації, коли з часу повідомлення про можливість ознайомлення з матеріалами досудового розслідування стороною захисту жодного разу для ознайомлення з ними не з'явилась; неявка для ознайомлення з матеріалами без поважних причин та без повідомлень про неможливість прибуття; повільне ознайомлення із матеріалами кримінального провадження; ненадання документального підтвердження поважності причин неявки [4, с. 92].

Посилання адвокатів на те, що обмеження їхніх прав на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування шляхом установлення певного строку є порушенням їхніх прав на отримання достатнього часу та можливостей для такого ознайомлення, не завжди має своє підґрунтя. Варто водночас зважати й на ту обставину, що, відповідно до ст. 17 Правил адвокатської етики, затверджених звітно-виборним з'їздом адвокатів 09.06.2017, приймаючи доручення про надання професійної правничої (правової) допомоги, адвокат повинен зважити на свої можливості щодо його виконання. Він не повинен здійснювати введення справ, що не відповідає його рівню професійної компетентності. Як зазначають адвокати, заперечення лише строку для ознайомлення, зазначеного у клопотанні, є фактичним визнанням стороною захисту факту зволікання з ознайомленням, а ширше – власного зловживання правом [5, с. 226]. Тому видається, що адвокат цього факту ніколи не визнає. Одночасно, явні факти недобросовісного використання стороною захисту своїх прав у літературі наводяться як такі, що не є зловживанням. До таких випадків деякі автори відносять неознайомлення стороною захисту з матеріалами у зв'язку із наполяганням на відкритті матеріалів не на «території» сторони обвинувачення, а на своїй «території» [6, с. 105–109]; заявлення клопотання про надання всіх засвідчених копій процесуальних документів і письмових повідомлень, які містяться в матеріалах кримінального провадження, а у випадку ненадання таких копій, сторона обвинувачення порушує КПК України [5, с. 225] тощо. Вчинення вказаних дій спрямовані не на фактичне ознайомлення з матеріалами, а на створення перепон і провокування сторони обвинувачення на вчинення дій, які чітко не регламентовані чинним КПК України, з метою подальшого ставлення таких дій під сумнів з погляду законності. Крім того, в кримінальному процесі України адвокатська спільнота роками напрацьовувала навички та правила «потягнути» досудове розслідування. Проте такі методи в адвокатському

середовищі на загал зловживанням правом аж ніяк не визнають, натомість називають їх «доцільними засобами захисту та реалізації прав клієнта» [7].

Одночасно, згідно з нормами КПК України, у разі, коли все-таки сторона захисту вважає, що часу для ознайомлення з матеріалами було недостатньо або є інші причини для цього, є можливість ознайомитися з ними, заявивши судові на стадії підготовчого провадження відповідне клопотання (п. 12 ч. 3 ст. 42 КПК України). Обґрунтувавши необхідність повторного ознайомлення у відповідному клопотанні, суди, як правило, виносять рішення, яким зобов'язують прокурора (оскільки в розпорядженні суду є лише обвинувальний акт) здійснити таке ознайомлення. Тому потреба у застосуванні стороною захисту методів щодо дискримінації сторони обвинувачення з приводу ненадання можливості для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування фактично відпадає.

Із метою врегулювання цього дискусійного моменту варто підтримати позицію, яка викладена в юридичній літературі, а саме, встановити загальний строк, упродовж якого сторони будуть зобов'язані ознайомитися із матеріалами справи, що є доволі слушним підходом, адже обмежує можливе зловживання стороною захисту своїми процесуальними правами [8, с. 97] та забезпечує принцип розумності строків кримінального провадження.

Залишаються також не вирішеними питання щодо безпосереднього надання стороною захисту доступу до матеріалів протилежній стороні. Як свідчить практика, відкрити матеріали у виді речових доказів, документів, що були на момент завершення досудового розслідування, сторони зобов'язані, а що ж стосується показань свідків сторони захисту – допускається і в ході судового розгляду.

Водночас трапляються випадки, коли сторона захисту не хоче відкрити дані про свідка, який не був допитаний у ході досудового розслідування, однак має намір допитати його в суді. Така відмова мотивується тим, що відомості, отримані від свідка, стороні захисту надано у виді пояснень, які, відповідно до ч. 8 ст. 95 КПК України, стосовно злочинів не визнаються доказами. Вони визнаються джерелом доказів щодо кримінальних проступків. Проте, виходячи з того, що перелік джерел доказів є вичерпним, а, згідно з вимогами ч. 2 ст. 22 КПК України, сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, то під поняття «інші докази» підпадають зокрема показання свідків [9, с. 29].

Після фактичного ознайомлення із матеріалами досудового розслідування сторони кримінального провадження зобов'язані, згідно з ч. 9 ст. 290 КПК України, письмово підтвердити протилежній стороні факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням таких матеріалів. Оскільки форма такого підтвердження КПК України не визначена, у цьому зв'язку виникають різні тлумачення щодо оформлення цієї дії і, відповідно, маніпуляції навколо цього питання. Це спричинено обранням найвигіднішої для себе лінії захисту: або посіяти сумнів у належності здобутих доказів через надумані підстави неознайомлення з ними, або відображення грубих порушень зі сторони обвинувачення при відкритті матеріалів.

У наукових дослідженнях [10, с. 334–336] їх авторами надані рекомендації, спрямовані на упорядкування процедури оформлення факту надання сторони кримінального провадження доступу до матеріалів. З-поміж найбільш обґрунтованих із них варто підтримати тих, які пропонують зафіксувати цей факт слідчим, прокурором у протоколі. З аналізу ст.ст. 103, 104, 110, 111 КПК України вбачається, що дії слідчого, прокурора оформляються у виді протоколу. Якщо слідчий, прокурор не відобразив відповідну дію у протоколі, то вона не набуває юридичного значення.

Важливість інституту відкриття матеріалів іншій стороні та чимало спірних питань цього інституту, що виникають у правозастосовній діяльності, переконує у необхідності підтримати думку цих науковців і погодитись із твердженням, що виконання процесуальних дій, передбачених у ст. 290 КПК України, повинно фіксуватися саме в протоколі. Адже, нормами КПК України не передбачено можливості слідчого, прокурора ухвалювати будь-які рішення та вчиняти дії після відкриття матеріалів. Тому видається доцільним було б закріпити у ст. 290 КПК України положення, що факт ознайомлення із матеріалами кримінального провадження оформляється слідчим, прокурором відповідним протоколом, з яким ознайомлюється сторона захисту.

Відсутність нормативного регулювання деяких складових інституту відкриття матеріалів досудового розслідування сторони кримінального провадження намагаються використати ці прогалини як спробу визнання доказів недопустимими. Про це свідчить і чимала кількість рішень Верховного Суду з цього питання. Впродовж 2019–2020 років Судом були висловлені правові позиції щодо відкриття матеріалів іншій стороні, зокрема таких:

– невикористання захисником права на ознайомлення з матеріалами досудового роз-

слідування не утворює підстави для визнання доказів недопустимими (*постанова ВС у справі № 132/185/18 від 10.12.2019*);

– відмова від ознайомлення з матеріалами досудового розслідування з посиленням на обмеження в часі не може свідчити про їх невідкриття (*постанова ВС у справі № 607/5005/17 від 23.01.2020*);

– аргументи сторони захисту про недопустимість як доказу висновку експерта через невідкриття на стадії виконання ст. 290 КПК медичних документів, на яких ґрунтується експертне дослідження, є неприйнятними (*постанова ВС у справі № 754/14281/17 від 27.01.2020*);

– постанова про проведення контролю за вчинення злочину, яку не відкрито стороні захисту в порядку ст. 290 КПК України та протоколу про результати контролю за вчинення злочину, яким не порушено порядку відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні, мають самостійні підстави та мету проведення НСРД у зв'язку із чим, вони не можуть визнаватися недопустимими доказами за принципом «плодів отруйного дерева» (*постанова ВС у справі № 311/1110/18 від 04.02.2020*);

– на орган досудового розслідування покладено обов'язок надати сторонам майбутнього судового розгляду безперешкодно реалізувати їх можливість ознайомитися із речовими доказами (у разі виявлення ними бажання), однак він не зобов'язаний здійснювати таке ознайомлення в обов'язковому порядку за відсутності ініціативи сторони (*постанова ВС у справі № 688/2831/17 від 12.03.2020*).

Висновки

Як відомо, у своїй діяльності учасники кримінального провадження постійно застосовують позиції Верховного Суду, які однозначно впливають і на розсуд суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, і на поведінку інших учасників процесу. Основний акцент при висловленні правової позиції з вказаних питань Верховний Суд зробив на процесуальній поведінці учасників кримінального провадження. Власне, зорієнтував на те, щоб така поведінка не порушувала балансу інтересів сторін кримінального провадження, а сторони рівною мірою використовували б надані їм процесуальні права на збирання та подання до суду доказів. Водночас зі сторони обвинувачення – це вчинення всіх реальних, ініціативних дій, передбачених ст. 290 КПК України, з метою реального ознайомлення сторони захисту з матеріалами; а зі сторони захисту – сумлінне з найменшими затратами часу ознайомлення з матеріалами, які надає протилежна сторона.

Як видається, сторони мають достатньо можливостей для обстоювання своїх прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України, а реалізація таких прав без злов-

живань сприятиме досягненню основної ідеї чинного КПК України – забезпечення реалізації принципу змагальності.

Список використаних джерел

1. Вишневская О. В. Состязательная деятельность защитника на предварительном следствии : дисс. ... канд. юрид. наук (Электронный ресурс). Из фондов Российской Государственной библиотеки. Казань, 2004. 272 с.
2. Стойко Н. Г. Уголовный процесс западных государств и России : сравнительное теоретико-правовое исследование англо-американской и романо-германской правовых систем : монография. СПб. : Издательский Дом С.-Петерб. гос. ун-та; Издательство юридического факультета, 2006. 264 с.
3. Фомін С. Б. Відкриття матеріалів іншій стороні кримінального провадження для ознайомлення : чи вирішить новий процесуальний інститут старі проблеми? *Адвокат*. 2012. № 7. С. 21–25.
4. Аленін Ю. П. Особливості відкриття матеріалів іншій стороні за новим КПК України: здобутки та порахунки. *Юридичний вісник*. 2013. № 4. С. 89–94.
5. Гловук І. В., Пашковський М. І., Пономаренко Д. В. Тактика захисту у разі встановлення строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в кримінальних провадженнях стосовно корупційних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2009. № 3. С. 223–226. URL: http://lsej.org.ua/3_2019/59.pdf
6. Пономаренко Д. В. Тактичні питання захисту в кримінальному провадженні. Книга перша : практичний посібник. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. Київ : Фенікс, 2018. 158 с.
7. Маніпуляції з перекладом в кримінальному процесі. Аналіз практики ЄСПЛ та національних судів від партнера юридичної компанії «KSG PARTNERS» Гори А. В. URL: https://protocol.ua/ua/manipulyatsii_z_perekladom_v_kriminalnomu_protsezi_analiz_praktiki_espl_ta_natsionalnih_sudiv_vid_partnera_yuridichnoi_kompanii_ksg_partners_gori_a_v/ (дата звернення: 28.12.2020).
8. Хрущ О. Діяльність прокурора під час відкриття матеріалів кримінального провадження за законодавством України та зарубіжних країн. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2 (48). С. 95–100.
9. Судовий допит : наук.-практ. посіб. / М. С. Туркот, О. В. Єні, Г. О. Ганова, Л. Ю. Коваленко, В. В. Козій та ін. ; за заг. ред. І. І. Присяжнюка. Київ : Національна академія прокуратури України, 2017. 174 с.
10. Корчева Т. В. Окремі питання щодо вдосконалення процесуального порядку відкриття матеріалів іншій стороні у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2014. № 6–1. Ч. 2. С. 334–336.

References

1. Vyshnevskaya, O. V. (2004). *Sostizatelnaia deiatelnost zashchytnika na predvartelnom sledstvyy* [Competitive activity of the defender at preliminary investigation]. Kazan [in Russ.].
2. Stoiko, N. H. (2006). *Uholovnyi protsess zapadnykh gosudarstv y Rossyy : sravnytelnoe teoretyko-pravovoe yssledovanye anhlo-amerykanskoï y romano-hermanskoï pravovykh system* [The criminal process of Western countries and Russia: a comparative theoretical and legal study of the Anglo-American and Romano-Germanic legal systems]. SPb. : Yzdatelskyi Dom S.-Peterb. hos. un-ta; Yzdatelstvo ta yurydycheskoho fakulteta [in Russ.].
3. Fomin, S. B. (2012). *Vidkryttia materialiv inshii storoni kryminalnoho provadzhennia dlia oznaiomlennia : chy vyrishyt novyi protsesualnyi instytut stari problemy?* [Disclosure of materials to the other side of the criminal proceedings for review: will the new procedural institution solve the old problems?]. *Advokat (Lawyer)*, 7, 21–25 [in Ukr.].
4. Alenin, Yu. P. (2013). *Osoblyvosti vidkryttia materialiv inshii storoni za novym KPK Ukrainy: zdobutky ta prorakhunky* [Features of opening materials to the other party under the new CPC of Ukraine: achievements and calculations]. *Yurydychnyi visnyk (Law Herald)*, 4, 89–94 [in Ukr.].
5. Hloviuk, I. V. (2009). *Taktyka zakhystu u razi vstanovlennia stroku dlia oznaiomlennia z materialamy dosudovoho rozsliduvannia v kryminalnykh provadzhenniakh stosovno koruptsiinykh zlochniv* [Tactics of protection in case of setting a term for acquaintance with materials of pre-trial investigation in criminal proceedings concerning corruption crimes]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 3, 223–227 [in Ukr.].
6. Ponomarenko, D. V. (2018). *Taktychni pytannia zakhystu v kryminalnomu provadzhenni*. Knyha persha : praktychnyi posibnyk. Vyd. 2-he, dopovn. i pererobl. [Tactical issues of protection in criminal proceedings. Book one: a practical guide. 2nd edition, suppl. and revised]. Kyiv : Feniks [in Ukr.].
7. Hory, A. V. *Manipulyatsii z perekladom v kryminalnomu protsezi. Analiz praktyky YeSPL ta natsionalnykh sudiv vid partnera yurydychnoi kompanii «KSG PARTNERS»* [Manipulation of translation in criminal proceedings].

- Analysis of the case law of the European Court of Human Rights and national courts from the partner of the law firm KSG PARTNERS]. Retrieved from https://protocol.ua/ua/manipulyatsii_z_perekladom_v_kriminalnomu_protsezi_analiz_praktiki_espl_ta_natsionalnih_sudiv_vid_partnera_yuridichnoi_kompanii_ksg_partners_gori_a_v/ [in Ukr.].
8. Khrushch, O. (2017). Diialnist prokurora pid chas vidkryttia materialiv kryminalnoho provadzhennia za zakonodavstvom Ukrainy ta zarubizhnykh krain [Activities of the prosecutor during the opening of materials of criminal proceedings under the legislation of Ukraine and foreign countries]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy (Journal of the National prosecution academy of Ukraine)*, 2 (48), 95–100 [in Ukr.].
 9. Turkot, M. S., Yeni, O. V., Hanova, H. O., Kovalenko, L. Yu., Kozii, V. V. ta in. ; za zah red. Prysiashniuka I. I. Sudovi dopyt [Judicial interrogation: science]. K. : Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy [in Ukr.].
 10. Korcheva, T. V. (2014). Okremi pitannia schodo vdoskonalennya protsesualnogo poriadku vidkryttia materialiv inshii storoni u kryminalnomu provadzhenni [Certain issues related to the improvement of the procedural procedure for disclosing materials to the other party in criminal proceedings]. *Pravo i suspylstvo (Law & Society)*, 6–1, 2, 334–336 [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 26.01.2021

прийнята до друку 04.03.2021

The article: is received 26.01.2021

is accepted 04.03.2021